

Francesco Stella, Toronto 2-6 agosto 2006
**LE EPISTOLAE DUORUM AMANTIUM:
NUOVI RISCONTRI INTERTESTUALI**

20 V

Sed michi sydus hebet quod me conducere debet¹

38a <V>

Ardorem mentis his cogor pandere verbis²

38b <M>

Hos versus scribo³ tibi quos carissime dono

38c <V>

Diligo te tantum, non possum dicere quantum⁴

49 M

Dum vivis⁵ valeas, post mortem gaudia sumas

66 M

Concine prima Clio: "flos cleri⁶ semper aveto⁷"
Dic post Euterpe: "florens felicia carpe⁸"
"Salve, vive, vige," cuncte resonare Camene⁹,
Quotque virent herbe¹⁰

69 M

Dans ex parte mei verba salutis ei¹¹,

¹ **BALDR. BURG.** 154, 669 visus, qui reliquos debet conducere sensus.

² ANTH Lat. 21, 117 nunc ergo incipiam crimen sic pandere verbis; BALD. BURG. Carm. 98, 93 attamen ipsa viri poterit tibi pandere verba; cfr. IACOP. BENEV. Carm. 309

³ PS. OVID. de Pyramo 1,24 hos scribo versus, multa nociva fugans.

⁴ Nec uoluens tantum quod possis dicere quantum SERLO Par. poem. 2, 214.

⁵ Incipit: CARM. Priap. 80, 9 Dum vivis, sperare licet: tu, rustice custos; **MARBOD.** Carmin. 2,38,25 dum vivis moreris, quia mortis cultor haberis; BEL. BIX. Spec. 1,2,207 dum vivis, sperare licet: spe nemo carere

⁶ Unici due casi: **MARBOD.** Carm. 2,23,1 princeps doctorum, flos cleri, gloria vatium; ALEX. NECK laud. 5,612 Bertus, flos cleri, pontificumque decus.

⁷ Unico caso: ALCUIN. Carm. 7,16 spes miseris et certa salus, o semper aveto.

⁸ CORIPP. Iust. 3, 86 coeperat Augustae felicia carpere mensae.

⁹ CORIPP. Ioh. 1,8 Aeneadas rursus cupiunt resonare Camenae; cfr. ANTH. LAT. 672, 40 immo sit aeternum tota resonante Camena; PAUL DIAC. Carm. 18,7 illum delectat dulci resonare Camena; VITA Leudeg. Praef. Hic evangelii storiā resonante Camena.

¹⁰ FULC. nupt. 1,200 inde virent herbae passim dulces et acerbae; OV. Met. 4,301 semperque virentibus herbis; CALP. SIC. Ecl. 6,72 melior viret herba tapetis; ANTH. LAT. 866,9 Pallens herba viret; ERMOLD. Ludow. 3,586 e 4,486; **MARBOD.** Lapid. 26,2 Quae velut herba virens, et iaspidis aemula gemma; HILD. CEN. Libr. 1 prol. 32 Mel fluit, uva madet, thus olet, herba viret, ripreso da MATTH. VINDOC. Ars 1,111,49 Flos sapit, herba viret, parit arbor, fructus abundat; SERLO PAR. poem. 7,4 Herba virens et silva silene; IOH. GARL. EALEX. NECK. et al.

Tu licet invitum¹² converte, precamur, amicum.
Dic, quia¹³ pro merito non meritum capio
Cum tam raro venit¹⁴?

Hos rogo ne versus oculus legat invidiosus¹⁵,

73 M

Cum te plasmavit, sat te natura beavit¹⁶
Quod mea mens sentit¹⁷ de probitate tua¹⁸
Quot maris undisone, tot tibi dico vale¹⁹

82 M

Quam michimet vellem mitti tibi mitto salutem:²⁰
Ni dederis²¹ michi res nulla salubris erit

¹¹ ROB. PARTES, carm. 7,8 non ingrata date verba salutis ei; NIGELL. Spec. 3322 obtulit et lepide verba salutis eis; NIGELL. Tract. 224 portans multiplicis verba salutis eis; ANON. Gemet. Dial. 4,1454 verba salutis ei loqueretur. Qui bona tantum...

¹² **MARBOD.** Carm. 2,43,99 Tunc licet invitus, pardis se subdet asellus; altre formulazioni PAUL PELL. Euch. 503 Quod licet invito me illos voluisse dolerem; POETA SAXO 3,353 Indigenas licet invitos dare compulsi ipsis; FLOD. Ital. 5,2,219; WALTHARIUS 1247; FULC. nupt. 6,531 Et licet invitus cedes tamen et reget ille; ecc.

¹³ Solo HILD. Libr. 4,228 Vir Domini profert: Dic quia sospes erit; IOH. GARL. 2,1541 participi iungas adverbia, dic quia: Quid sit etc.

¹⁴ IOH. HAUV. Architr. 7,115 Integritas, raroque venit sincera venustas.

¹⁵ PS. OVID. vetul. 2, 337 Hauserat hanc oculus cupidus meus invidiosam.

¹⁶ **MARBOD.** *Carmen* 24, PL 171:1660: Praestat habere palam quo te natura beavit (carm.1,24,21); anche ROB. PART. Carm. 6,99 His exornavit, his te natura beavit; NIGELL. Spec. 3297 non opus est isti, quia quam natura beavit; 3397 non quem fortuna, sed quem natura beavit; FACETUS 91 Officiis multis hominem natura beavit; ODO MAGD. Ern. 5,290 Exit forma gruem,quem nec natura beavit; COM. Eleg. Rapul. 2,81.

¹⁷ ROB. PARTES carm. 7,56 et tamen econtra mens mea sentit ea.

¹⁸ **BALDR. BURG.** 32, 1 succubuit victus ex probitate tua; 61, 4 Militiae titulis et probitate sua; 69, 4 militiae titulis et probitate tua; 134, 22 extulerat proavos ex probitate sua; 134, 40 a probitate sua nemo redit vacuos; 134, 58 possit, sed vigeat ex probitate sua; 176, 2 Qui probitate sua rexque comesque fuit; 203, 33; 209, 3; cfr. QUILICH. Alex. 140 et cunctos superat cum probitate sua; 268 mirantur nimium de probitate viri; 564 Qui non novit adhuc de probitate tua; 1024 Commendans ipsum de probitate sua; 1218 Sed tamen ignorans de probitate sua; 2794 Ipsum collaudant de probitate sua; 2832; 3723. IOH. GARL. Epithal. 3,161 In probitate tua si sit probus omnia vincit.

¹⁹ **BALDR. BURG.** Carm. 200, 173 Dum tibi dico „vale“, „vale“ hoc intellige: „salve“. e COMM. Eleg. Asinar. 234 En in procinctu, rex, **tibi dico vale**; cfr. ROB. PART. 8,82 Esse mei memorem precipe, dicque vale, e ALEX. NECK. Laud. 3, 824 Iam, dilecte, tibi, Secana, dico vale. Könsgen: WPS 31490 *Tot tibi dico vale*

²⁰ REGIN. CANT. Carm. 2, 1 tibi mitto salutes; QUILICH. Alex. 1119, 2609 tibi mitto salutem:

Könsgen: OVID. Trist. 5,13,1 Hunc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem; **BALDR.** 98, 1 Quam mihi non habeo mitto, tibi, Flore, salutem-

87 V

Sic igitur verum, quod diximus ante²², probatur,
Sidereos oculos²³ hec ego dico tuos,
Nil, mea vita, tibi iam nisi dulce²⁴ dabo,
Corpus sic tenerum²⁵ nichil ultra ledat amarum
Emissam vocem, si quis revocare valeret²⁶

108 V

Sol meus²⁷ atque serena dies mea lux mea
salve²⁸.
Tu mea dulcedo²⁹, te sine dulce nichil.
Vita gravis³⁰ mors suavis erat, hanc sepe
precabar
Sepe sequi dominam³¹ votum fuit, ire parabam
Blanditur tellus floribus alma suis³²

²¹ MATTH. VIND. Tobias 924 Ni dederis, merito nulla petita feres.

²² **MARBOD.** Mauril. 2, 129 inueniunt scriptum quod diximus ante relictum (LUCR. 1,907.4,383; 4,742; 4,1037; YSENGR. 3,1082 Nonne, quod amissum est, diximus ante satis?; CARM. Frid. 1262 quod dixerat ante Gerardus; FILELF. Amyris 4, 934)..

²³ MANIL. Astr. 4,907 sidereos oculos propiusque aspectat Olympum; ALEX. NECK. Laudes divinae sapientiae 201 **Sidereis radiant oculi**, color aureus ambit / collum, sed rutilans purpura crura tegit ; Könsgen : OVID. Met. 3,420 geminum, sua lumina, sidus.

²⁴ ALFAN. Carm. 14, 365 Quem semel imbuerint, nil nisi dulce sapit; ROB. PART. Carm. 4,22 De dulci redolet nil nisi dulce michi; CAVICH. 90 Horum lingua procax nil nisi dulce sapit.

²⁵ PS. OVID. Pyr. 3,267 Corpus **sic** tenerum latitabat virginis; arbor; iam CATULL. Carm. 62, 51 Sed tenerum prono deflectens pondere corpus; DRAC. Laud. Dei 2,83 Irrepsit tenerumque parat per viscera corpus; C.E. 1397,1; SALOM. III carm. 1,181; ALFAN. Carm. 45,22; RICARD. Cather. 5,241; RAYM. ROC. Cert. 52,80.

²⁶ FULC. Nupt. 5,72 Multiplicis numeri. Si tum revocare valeret ; alternative meno probabili : RADBERT. Carm. 1,28 Ploramus, gemimus, sed nec revocare valemus; AUDRAD. Carm. 2,1,48 Et loeto clausos vitae revocare valeto. Könsgen: cr. HOR. Ep. 1,18,71 inrevocabile verbum (cfr. ep. 75 ex HOR. Ars 390 Quod non edideris, nescit vox missa reverti)

²⁷ **MARBOD.** Vict. 309 Sol meus appare, fons luminis irradiare.

²⁸ PAUL. NOL. 27, 148 salve mihi lux mea salve

²⁹ Solo REGIN. CANT. Carm. 7,67 O mea dulcedo, mea spes, sic omnia credo (in una preghiera ad Anselmo).

³⁰ *Vita gravis* 8 volte, di cui una sola nel Medioevo: **MARBOD.** Capit. 9,111 Quondam vita gravis, mors exoptabilis esset. In precedenza OVID. Epist. 8, 31 Me tibi Tyndareus, vita gravis auctor et annis (dove gravis non è riferito a vita); DAMAS. Carm. 20, 1 Sanctus ab officio, vita gravis, indole priscus (idem); CYPR. GALL. Exod. 588 Est ubi vita gravis, etiam si tristia non sint; DRAC. Laud. Dei 1,557 Vita gravis hominum succiditur impete mortis; DRAC. Satisf. 130; CE 1337, 2 Heu spes una patris, te sine vita gravis; SERLO PAR. Poem. 2, 125 Quod hac aut vita graviori quaeque marita.

³¹ Unico caso ALAN. Anticlaud. 8,219 Assensus, dominamque sequi, quocunq; feratur.

113 V

Non homo sed lapis est³³
Tu me vicisti, potuit quem vincere nulla³⁴
Quicquid precipuum³⁵ mundus habere potest³⁶
Forma genus mores³⁷ per que pariuntur honores
hec gloria nulli³⁸ / Contigit
Ergo quid est mirum³⁹

The EDA, which have been published first in 1974 and have been attributed by some scholars to Abelard and Heloise, are one of the most debated texts in medieval Latin scholarship over the last few years, and represent a challenge to the methodology of attributions and to the possibility of a historical evaluation of Latin linguistic and stylistic evidence. This paper proposes a quick survey of the ratio of some arguments used for dating the text and a contribution to a new exploration of the intertextual background of EDA and its consequences, particularly concerning the poetic parts. The results of a computer-aided cross-examination of the language of authors to be compared with EDA will be presented at the next Oxford Conference on Late and Vulgar Latin (sept. 2006).

³² OVID., *Metamorphoses* 2.272 Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto; **BALD. BURG.** Carm. 78,4 Et vernant passim floribus arva suis; HILD. CEN. Misc. 97,26; NIGELL. Spec. 2020.

³³ FULC. Nupt. 1, 418 Non homo sed lapis est. Lapidem lapis hunc generavit; NIGELL. Laur. 1479 Non homo, sed lapis est, cui nec tormenta dolori; **Könsgen: TER. Hec. Mulier, quae omnino lapidem, non hominem putas.**

³⁴ HILD. Carm. Min. 46 a Cecilia badessa Cathomi, v. 18: Vincis quod virgo vincere nulla potest (ex OVID. Trist. 3,6,18 seu ratio factum vincere nulla valet et al.).

³⁵ BOETH. Cons. 3, 12, 57 quicquid praecipuum trahit; SYLL. Elnon. 2, 17 Q.p. pulchrumque in moribus ambo

³⁶ IOH. SARESB. enthet. 300 Qua minus est, quicquid mundus habere potest ; MARCANTONIO ADELGATI, eleg. 11, 36 nil quibus ignotum mundus habere potest

³⁷ HILD. Carm. Min. 35, 4 Que genus et mores et bona forma petit (alla regina Matilde)

³⁸ Solo IOHANNES DA HAUVILLA architrenius 3, 393-4 sine limo gloria nulli / Affuit.

³⁹ FULC. nupt. 3,125 Ergo quid est mirum non tanti querere tantum, ma ovviamente senza est la formula è comune da LUCR. 5,1238.